

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י מדרשית הדף היומי פ"ח

מסכת סנהדרין - דף פג פד, א

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

"ערל" מהו?

מבואר שערל אין עליו חיוב מיתה בידי שמים אם עבד, ודרשו מדברי יחזקאל הנביא "כל בן נכר ערל לב וערל בשר לא יבוא אל מקדשי". וביאר רש"י כדרכו בכמה מקומות בש"ס שמדובר בלא מל מחמת אונס שמתו אחיו מחמת מילה, כך כתב בדף פג, א ד"ה אבל ערל "שמתו אחיו מחמת מילה". ובדרשת הפסוק "בן נכר" כתב בפג, ב ד"ה בן נכר הכוונה כהן מומר לעכו"ם שהוא ערל לב, ולגבי "ערל" כתב בפד, א ד"ה וערל בשר שמתו אחיו מחמת מילה.

ובדבר זה למדנו מחלוקת ראשונים ביבמות לגבי אכילת תרומה, במשנה ביבמות (ע, א) כתוב "הערל וכל הטמאים לא יאכלו בתרומה". על איזה ערל מדובר, מדוע נשאר בערלותו? ביאר רש"י (ד"ה הערל), כהן ערל שמתו אחיו מחמת מילה. עכ"ל. ביאר דברי רש"י, היות ולמדו בשלהי פרק הבא על יבמות, שנחלקו רבי יהודה ור"ש בבתו ב' אחים או ג' אחים מחמת מילה, לא שמתו ולא האח הג' או הד'. ביאר רש"י, שערל ב' המשנה, שעליו אמרו שאינו אוכל בתרומה, מדובר שמתו אחיו מחמת מילה. על אף שמחמת הדין אינו מל. אולם הוא מוגדר כערל.

דנו תוס' (ד"ה הערל) מה ההבדל בין ערל שמתו אחיו מחמת מילה, לבין מילה שלא בזמנה. הגמ' שם (עא, א) מסתפקת בקטן תוך ח' ימים ללידה, האם מותר לסוך אותו בשמן של תרומה. בראשונים שם ביארו, שסיכה היא כשתיה, והינדון הוא האם מותר להאכיל את הקטן בתרומה, המאירי נקט, היות ואין דרך קטן באכילה ושתיה, לכן נקטו סיכה. וצדדי הספק בגמ', האם ערלות שלא בזמנה (היינו קודם יום השמיני), האם היא מוגדרת כערלות או לא. שאוליים תוס', אם ביאר רש"י שערל שמתו אחיו מחמת מילה, אינו אוכל בתרומה, הרי ערלות זו, היא כמו ערלות שלא בזמנה, שהרי בתוך הזמן לא צריך למול את הקטן, וכן מתו אחיו מילה אין למולו, א"כ מדוע הגמ' נשארה באיבעיא על ספק זה, שתפשוט הגמ' מהמשנה שאסור לסוכו בשמן של תרומה, בדיוק כמו מתו אחיו מילה.

חידשו תוס', שיש לחלק בין ערלות בתוך הזמן, שלא היו בר מילה בשום מקום, ולכן זה לא מוגדר כערלה המעכבת באכילת תרומה. ואילו לאחר ח' ימים אע"ג שא"א למול אותו מחמת הסכנה בכ"ז הוא מוגדר כערל כיון שהגיע זמן המילה. מוספיים תוס' ראה, טומטום אינו אוכל בתרומה, והגמ' לא פשטה את הספק של ערלות בתוך הזמן וטומטום, ואין דין לטומטום שיקרע את עצמו כדי שנוכל למולו. מוכח, שכאשר הגיע זמן המילה, ואוחזים זמן לאחר היום השמיני, אף שא"א למול מחמת אונס או מחמת כל סיבה אחרת, מוגדר כערל המעוכב באכילת תרומה. והביאו תוס' מהירושלמי שלהדיא חילקו בין ערלות שלא בזמנה לערל שלא מל מחמת איזו סיבה. אולם הבבלי והירושלמי נחלקו בדיון ערלות שלא בזמנה. לבבלי, כאמור, היו איבעיא דלא איפשיטא. ואילו לירושלמי היה פשוט, וכך מסקינה התם שערלות שלא בזמנה היא לא מוגדרת כערלה כלה. וקטן בתוך ח' ימים אוכל בתרומה.

התוס' ישנים (שם בצד הגליון) וכעין זה ברשב"א בריטב"א וברמב"ן, הקשו על שיטת רש"י איך ביאר את הסוגיא שמדובר שמתו אחיו מחמת מילה, ולא אוכל בתרומה. הוא הרי אנוס, ואינו יכול למול. וזה בדיוק כערלות שלא בזמנה שאינו מצווה למול. וא"כ מדוע הגמ' לא פשטה את הספק בערלות שלא בזמנה, מדיון ערל שמתו אחיו מחמת מילה. לכן הביאו בשם ר"ת לבאר את הסוגיא באופן אחר. שיטת ר"ת הובאה בראשונים בב' סגנונות בתו"י הובא הלשון בר"ת, שהוא משומד לערלות. היינו, לעולם ערל שמתו אחיו מחמת מילה, מוגדר כאנוס. ובדיוק כדברי הגמ', שערלות שלא בזמנה לא ברור שלא אוכל בתרומה. שהרי הבבלי נשאר בספק. ואילו בירושלמי פשטו שאוכל. אולם המשנה שאמרו שערל לא אוכל בתרומה, מדובר על ערל כזה שהוא משומד לערלות, ולכן אינו אוכל בתרומה, היות ויש לו למול את עצמו.

הרשב"א הקשה עוד על שיטת רש"י, שבגמ' בתחילת פרק אלמנה לכ"ג אמרו, "כל האוכל מאכיל אינו אוכל אינו מאכיל". והקשו, שהרי ערל וכל הטמאים אינם אוכלים, אולם הם מאכילים. ותרצו בגמ', שערל וטמאים, מה שאינם אוכלים, זה לא מחמת הדיון של "אינו אוכל", אלא מחמת "פומייהו הוא דכאבי ליה". כלומר, הם עומדים לאכול כשיביראו. שואל הרשב"א, אם כדברי רש"י שעסקין בערל שמתו אחיו מחמת מילה. מה שייך להגדירו שיאכל כשיביראו, הרי לעולם לא ימול שהרי סכנה היא לו. אמר הרשב"א, דאף ערל שמתו אחיו מחמת מילה לכשיתחזק ויבלע דמו או שיחלפו סימניו ימול. כמעשה שבאה אשה לפני רבי נתן בגמ' בשבת (קלז, א) ואמר לה המתני עד שיבלע דמו, ומלה את בנה וחי. א"כ אף מתו אחיו מילה יכול להתרפות.

ברשב"א ובריטב"א, הובא שיטת ר"ת בלשון, שלא מל מחמת פחד מילה היות רואה אחרים שמתו מחמת מילה, או היה לו אח אחד שמת מחמת מילה. כלומר אין לו סיבה הלכתית שלא למול. אלא אינו מל מחמת סיבה שאינה מוצדקת, הוא אינו אוכל בתרומה. אולם אם מתו אחיו מחמת מילה הרי הוא אנוס. ולשון הרשב"א שבכ"ג ערלות לא מעכבת ואוכל בתרומה.

בפשטות ב' הלשונות חד הם, שבלשון רבינו פרץ וכן בתוס' ובבבלי (כב, ב ד"ה ערל) כתבו את הדברים יחד "דמומר לערלות וקרי ליה לבו לשמים לפי שאינו

עושה אלא מדאגת צער המילה". כלומר, שהסיבה שלא מל זה לא מחמת פורק עול מצווה, אלא יש לו סיבות מסיבות שונות. אולם הם ללא מקור הילכתי. וערל כזה מעוכב מאכילת תרומה. עולה שנחלקו רש"י ור"ת, האם ערל שלא מל מחמת אונס, מוגדר הוא כערל או לא. ורבו הביאורים במחלוקת זו. יסוד הדברים בקצרה, מה מגדיר את האדם ל"ערל", הערלה המציאותית, או מה שמוטל עליו למול. לגבי ערלות שלא בזמנה, אמנם לשון הגמ' בבבלי, שזה מוגדר כערלות. אולם יש צד גדול לומר שקודם יום השמיני אין כאן ערלה כלל, (עי' בהקדמה לבעל העונג יו"ט אות טו. ועי' בשאגת אריה סי' נג' שבלל שמיני אפשר והתחדשה מצואת של ערלה), וכך מורה לשון הירושלמי. אולם כאשר מתו אחיו מחמת מילה, ועתה הוא מוגדר כאנוס. אמרו תוס' כל שעסקין לאחר יום השמיני, הוא מוגדר כערל. כך היא שיטת רש"י וכך הסיקו הרמב"ן והרשב"א למסקנא, כל שיש בו ערלה אף שלא יכול למול מחמת אונס. אולם יש לו את המעכב מאכילת תרומה, יש לו את המציאות של הערלה. דעת ר"ת, אם אינו מצווה למול את עצמו, זה לא ערלה. המגדיר את הערל שיהיה ל"ערל", זה החיוב למול והמניעה. כאשר מתו אחיו מחמת מילה, הוא אינו מצווה למול, הוא אינו "ערל".

שאל רב אחא בר הונא את רב ששת, האם כהן ששימש בבית המקדש בטומאה חייב מיתה בידי שמים, **אמר לו** כמה שמבואר במשנה שאחיו הכהנים מוציאים אותו ומפציעים את מוחו, **למדנו שאינו חייב מיתה לשמים**, שאם חייב מיתה שמתו אחיו חייב מיתה לשמים. **תמנה הגמ'** אם אינו חייב מיתה לשמים מדוע אנו הורגים אותו. **ואין לדמות** למוי ששלקה ושנה ולקה שמכניסים אותו לכיפה, **שהרי אמר רבי ירמיה בשם ר"ל** שמדובר שחטא בלא שיש בו כרת. **ואין לדמות** לנוב לוי שרת, **שיש ליה רמז בפסוק** כפי שלמד רב יהודה "לא יבוא לראות כבלע את הקדש ומתו". **ואין לדמות למקבל בקוסם**, שביאר רב יוסף שדינו כמברך את ד'. **ואין לדמות לבעל ארמית**, שהרי ראה רב כהנא פסוק בחלמו וביאר לו רב, שבעל ארמית הוא בכרת. **למדו בבבחים** לגבי עשיית המנוחות מי שציק שמן, בלל, פורר, מלה, מניף, מניש, או מסדר שולחן הפנים, הטבת נרות, קומץ, מקבל דם בקרבנות, **אם עשה** אחד מכל המצוה מחוץ למקדש פטור כיון שאין זה "גמר מלאכה", **וכן אין חייבים** על אלו אם עשה זר, טמא, מחוסר בגדי כהונה, או לא רחץ ידיו ורגליו. **מדקדקת הגמ'** אולם אם הקטיר בטומאה שזו גמר עבודה יתחייב מיתה, **זוחה הגמ'** שיש לו לא, **ואמנם לבני זר** יש חיוב מיתה "והזר הקרב יומת" אבל ככהן אין מיתה אלא אזהרה. ויוצק ובולל מה שנאמר בהם "קדושים יהיו לאלהיהם ולא יחללו" זה **אסמכתא** בעלמא. **למסקנא**, מביאה הגמ' ברייתא שנאמר בה **במפורש** "ואלו הן שבמיתה, טמא ששימש" ושלא כדברי רב ששת.

החייבים מיתה בידי שמים: א אוכל טבל, המקור **לדברי שמואל בשם ר"א** מחילול קודשים שעתידים להיתרם **ולומדים** ג"ש "חילול" מתרומה שיש עונש מיתה על הנאכל בטומאה כך לאוכל טבל. **והיה מקום ללמוד מ"נותר"** שעונשו היה בכרת, אולם יש יותר דמיון בין טבל לאוכל תרומה בטומאה ששניהם שווים שקשורים לתרומה, לא נוהג בחול"ל, יש היתר לאכילה לאחר הפרשה ולאחר טבילה, הפסוק נאמר בלשון רבים, שניהם בפירות, לא שייכים בפיגול ולא שייכים בנותר. וביחס לדמיון לנותר זומה רק בפסול אוכל, ואין לו טהרה במקומו. **ולרבינא** עדיף ללמוד בדרשה שכתבה ביחס לרבים. **ב כהן טמא שאכל תרומה טהורה**, המקור **ביאר שמואל** "ושמרו משמרתו", אם אכל תרומה טמאה אינו בעונש מיתה כדברי שמואל בשם ר"א, ומתו בו כי יחללוהו" ותרומה טמאה כבר מחוללת. **ג זר שאכל תרומה**, המקור **לרב כהנא בר אסי** "וכל זר לא יאכל קדש" **רב תנא ופליגי** וסובר שיש בו רק מקלות ש"אני ד' מקדשים" הפסיק בנין המיטה האמורה בתרומה. **ד זר ששימש** שנאמר "והזר הקרב יומת". **ה טמא ששימש** (כהן), **ביאר רב יוסף לרב חייה בר אבין**, "דבר אל אהרן ואל בניו וידברו בני ישראל ולא יחללו את שם קדש" **ולמדו** ג"ש "חילול" מאוכל תרומה טמאה. **ולא נדרש** "חילול" מנותר, שדומה לאוכל תרומה טמאה בפסול הגוף של טומאה, תלוי בטומאה, טהרה במקומו, והמילה חילול נכתבה ברבים. **ואילו** נותר זומה בנושא של קודשים, תלוי בעבודת פנים, שייך בפיגול, שייך בנותר. ומבאר הגמ' שהיו נכתב בלשון רבים עדיף. **ו טבל יום שימש**, **אמר רבי סימא** יש רמז כמה שנאמר קדשים על לאלקיהם ולא יחללו" ואין צורך עקר הדרשה לטומאה שהרי כבר נלמד לעיל, אלא נדרש על טבל עם, ודרשו "חילול" מתרומה. **ז מחוסר בדידים**, **אמר רבי אבהו ברי ר"ח או רבי אלעזר ברבי שמעון** "וחרת אותם אבנט", כאשר בדידים עליהם מוגדרים ככהנים, ובלא בדידים נחשבים כזרים, ואמרו זר ששימש במיתה. **ח מחוסר כפרת**, **אמר רב הונא** "וכפר עליה הכהן וטהרה" היינו עד הבאת הקרבן מוגדרת כטמא, וטמא שעבד דינו במיתה. **ט מי שלא רצה דיים ורגלים**, **בבאם** לא אהל מועד ירחצו מיים ולא ימותו. **י שתינו יין** "יין ושכר אל תשת". **יא פרועי ראש** "ראשם לא ינלוהו ופרע לא ישלחו" והקשו לשתינו יין שדינם במיתה.

"עבלי", **אונן** "וישב" הם באזהרה בלבד. בדיון **"ערלי אמר רב חסדא** דבר זה מתורת משה לא עבדו לגבי שבת ויחזקאל בן בוזי ודרש "כל בן נכר ערל לב וערל בשר לא יבא אל מקדשי". **אונן** "ומן המקדש לא יצא ולא יחלל את מקדש אלקינו", אבל כהן הדיוט שנשא ועבד הרי הוא מחלל עבודה. **שאל רב אדא** אם כתוב "חילול" ולמד מתרומה שיש חיוב במיתה ולא אזהרה, **ביאר רבא** שהיות ולא נכתב אצל כהן הדיוט **אלא** נדרש מה ששואר אצל כהן גדול, ואין ללמוד מדבר הבא מן הכלל לדון אותו בניו. **י"ג וישב** "וישב" **אמר רבא בשם ר"ג**, "כי בו בחר ד' אלקיך מכל שבטיך לעמוד לשרת" נבחר בעמידה ולא בישיבה.

בעל מום **לרבי**, במיתה. **לחכמים** באזהרה. **המקור לרבי**, להו"א למדו "אך לא הפרכת לא יבא וכן ולא יחללו" **ונדרש** "חילול" מאוכל תרומה טמאה שיש בו חיוב מיתה כנכרה. **ונתנה** שכן היה לו ללמוד מנותר לחיוב כרת, שהרי זומה לנותר שחליו בקודשים, תלוי בעבודת פנים, שייך בפיגול, שייך בנותר. **אלא לרבי שמטא ששימש**, ששיניהם פסול הגוף, בקודשים, בעבודת פנים, שייך בפיגול, שייך בנותר. **ורבנן סבין** למטע כמה שנאמר "ב" ולא בעלל מום ששימש. **חידו במעלה לרבי**, מיתה, **שדרש** "טמא" מתרומה. **לחכמים** אזהרה **ואין חיוב מיתה** "ב" ולא בהיזד במעלה. **זר ששימש במקדש לרבי** בחנוך, **ולרבנן** בידי שמים. **מבואר בברייתא** שאמר רבי ישמעאל שיש לדרוש מהקרב אל המזבח "ומת" בידי שמים. **אמר ר"ע** לומדים מהמתנבב בשם הקדוש לע"ז, בסקילה אף זר ששימש בסקילה. **לרבי יוחנן בן נורי**, בחנוך מנביא שהדיח. יסוד המחלוקת לדעת ר"ש דורשים "ומת" ולא דורשים מ"ומת". **ורבי ישמעאל סבר** שדין הדיוט מהדיוט ולא מנביא. **ור"ע סבר** שדיח אין לו דיוט גדול ממנו. **ור"ע ורבי יוחנן בן נורי** נחלקו במחלוקת ומחלוקת ר"ש ורבנן מה דין של נביא שהדיח האם בסקילה או בחנוך. **ולמעשה** יש ב' תנאים בשיטת ר"ע שהרי במשנה נאמר בשם ר"ע בחנוך, **ובברייתא** בסקילה, שהרי נחלקו בדעת רבנן ור"ש.

חדו עלך פרק הגשרוף: